

II-2.734

80
Dra JOSIPA
ostavšti

ZALOŽNO PRAVO ZALOŽNICA.

D. Salović

PREDAVAO U SKUPŠTINI „PRAVNIČKOGA DRUŠTVA“ DANA 13. MAJA 1911.

DR. FRANJO J. SPEVEC.

ZAGREB 1911.

TISAK DIONIČKE TISKARE U ZAGREBU.

ZALOŽNO PRAVO ZALOŽNICA.

PREDAVAO U SKUPŠTINI „PRAVNIČKOGA DRUŠTVA“ DANA 13. MAJA 1911.

DR. FRANJO J. SPEVEC.

J. 1744/39

ZAGREB 1911.

TISAK DIONIČKE TISKARE U ZAGREBU.

STANFORD UNIVERSITY LIBRARY

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

Založnice osobita su vrsta vrijednosnih papira. Odavna brine se promet za to, kako da se one što više osiguraju. U čemu stoji ta njihova sigurnost, da li im služi založno pravo, tim pitanjem bavi se ovo predavanje. No prije odgovora na to pitanje treba da kažemo o pojmu i naravi založnice toliko, koliko treba za razumijevanje stvari.

I.

Založnice izdavaju danas razni kreditni instituti.

Najstarija uredba ove vrste bila su udruženja vlasnika zemljišta u tu svrhu, da pružaju svojim članovima kredit.

To su t. z. *Landschaften*, kako su bile ustrojene po odredbi cara Fridrika Velikoga najprije u Šleziji (1770.), a onda skoro i u drugim zemljama.

Zemljišni vlasnici određenoga okružja udružili su se u korporaciju sa zadaćom, da si pribavljaju novac i daju odatle svojim članovima zajmove. Organi tih korporacija djelovahu pod državnim nadzorom. Članovi korporacije dobivahu hipotekarne zajmove, ali ne u gotovom novcu, već u založnicama.

Bile su dvije vrste založnica, starije i novije. Starije izdavahu se na dobro onoga, koji je tražio zajam. Zajam upisivao se u gruntovnici na njegovu nekretninu kao „dug založnice“ uz oznaku založnice, koja je izdana za zajam ; isto tako se u založnici naznačivalo jamstvo nekretnine.

Tako sastavljenu založnicu dobivao je uzimalac zajma, a gotovinu pribavljao si je tako, da je založnicu prodao.

Za pruženi zajam plaćao je primalac određene kamate korporaciji, a ona opet plaćala je kamate posjedniku založnice.

Osim toga morao je uzimalac zajma plaćati neku proviziju korporaciji za upravne troškove.

Korporacija bila je dakle vjerovnica uzimaoca zajma, a dužnik posjedniku založnice ; ovaj nije imao protiv vlasnika nekretnine, na koju je upisana založnica, nikakove osobne tražbine. Za sigurnost založnice služi cijela imovina korporacije kao dužnice, zatim specijalno založena nekretnina, označena u svakoj založnici ; napokon generalna garancija svih članova korporacije.

Kod ovih dakle starijih založnica zalaže se specijalno za svaku određena i u založnici navedena nekretnina.

To je kasnije napušteno, tako da novije založnice ne glase više na određenu nekretninu, već se sastavljaju samo općenito po slovima i brojevima prema emisiji. Sada više ne jamče nekretnine za pojedine založnice, upisane na njih, već se opterećuju samo hipotekom u korist korporacije kao dužnice, koja onda na osnovi tih hipoteka emitira nove založnice.

Tako su dakle založnice dobile novu pravnu formu; ime im je ostalo, ma da one više ne predstavljaju (ne utjelovljuju) ni kakovo založno pravo.

Za istom svrhom, za kojom *Landschaften*, išle su mnoge druge uredbe. Tako razna slobodna udruživanja vlasnika zemljišta, dakle udruge privatnoga prava. Zatim zemaljski kreditni zavodi, redovna javnopravnoga karaktera, osnivani osobito u tu svrhu, da se unapređuju poljodjelska zemljišta.

Svi ti instituti davaju zajmove te izdavaju založnice dolazeći tako u odnošaj s vlasnicima opterećenih nekretnina kao vjerovnici, a s posjednicima založnica kao dužnici.

Napokon su se u novije doba stale baviti hipotekarnim poslovima te vrste i mnoge akcionarne udruge, većinom dakako u tečevne svrhe. One davaju također hipotekarne zajmove iz svojih sredstava te izdavaju za to založnice, koje osnivaju tražbinu samo protiv banke i njezine imovine. Pravne odnošaje tih hipotekarnih banki normira za Njemačku u najnovije doba zakon od 13. jula 1899¹

Za tjeranje te vrste posala traži se dozvola nadležne vlasti, a takova dozvola može se dati samo akcionarnim udrugama i komanditnim na akcije (§ 1. i 2.) Hipotekarne banke stoje pod nadzorom države, koji se odnosi na cijelo poslovanje (§ 3.).

U Francuskoj organizovao se na osnovu dekreta od 23. februara 1852. „sur les Sociétés de Crédit foncier” još tečajem iste godine veliki centralni kreditni zavod „Crédit foncier de France”, koji izdaje založnice nazivane „lettres de gage”, ali običnije „obligations foncières.”²

Austrija povadjala se za primjerom Njemačke. I ovdje izdavaju mnogi instituti založnice, a njihovi pravni odnošaji uređeni su osim statuta dotičnoga zavoda zakonom od 24. aprila 1874.

U Ugarskoj i Hrvatskoj po zakonskom članku XXXVI., 1876. zajedničkoga sabora mogu izdavati založnice :

¹ Ispor. osobito Löhr, das Hypothekengesetz vom 13. Juli 1899. Leipzig 1906. Zatim Lamazure, das System der obligations foncières und der Pfandbriefe, Bern 1909, i tamo navedenu literaturu.

² Lamazure, str. 22. i sl.

1. Dioničarska društva, kojima u pravilima ustanovljeni poslovni krug isključivo sačinjava posao hipotekarni, ili kojima se poslovni krug polag pravila proteže također i na posao hipotekarni.

2. Zadruga vlasnika nepokretnih dobara, sklopljene radi podmirenja vlastitih potreba vjeresijskih.

Prema tomu bave se kod nas izdavanjem založnica hrvatsko-slavonska zemaljska hipotekarna banka i prva hrvatska štedionica.

II.

Napomenuti kreditni instituti posreduju između pojedinih kapitalista i onih osoba, koje traže kredit.

Odatle imaju koristi obje stranke : Vlasnik nekretnine, koji treba kredit, te ga uzima od zavoda, dobiva u zavodu solidnog i trajnog vjerovnika.

Privatni kapitaliste opet ne treba da traže, kome bi uzajmili svoj novac, ne treba da ispituju njegovu sigurnost, već oni svoj novac prepuštaju zavodu u ovoj ili onoj formi,

Ođakle nastaje dvostruki pravni odnošaj.

U jednu ruku založnopravni odnošaj između kreditnoga zavoda i vlasnika zemljišta, koji dobiva od zavoda zajam i zalaže za to svoju nekretninu. **Aktivni bankovni posao.**

U drugu ruku pravni odnošaj između zavoda i kapitalista, koji davaju zavodu novac i bivaju njegovi vjerovnici pa teže za što većom sigurnošću svojih prava. Ovoj svrsi, sakupljanju kapitala kod zavoda, služi također izdavanje založnica. **Pasivni bankovni posao.**

Založnice su dakle sredstvo, po kojem zavod dolazi do potrebitog kapitala, da podjeljuje dalje zajmove. Po tom biva moguće, da i manje glavnice sudjeluju kod davanja zajmova na nekretnine. Ekonomska je važnost založnica znatna. Nas zanima ovdje osobito juristička njihova narav.

Moderne založnice jesu zadužnice, što ih izdaje ovlašteni na to izdatnik na osnovi vlastitih hipoteka, koje služe za pokriće i sigurnost založnica. To su dakle **zadužnice**, t. j. isprave, u kojima izdatnik obećaje osobi označenoj u ispravi isplatu određene glavnice i kamata. „Založnice hrvatsko-slavonske zemaljske hipotekarne banke jesu isprave, koje rečena banka izdaje bud na temelju hipotekarnih zajmova, dozvoljenih po njoj u smislu pravila, bud na temelju hipotekarnih tražbina, što ih je stekla, ter u kojima ona vlasniku isprave obećaje isplatu glavnice uz uvjete naznačene u založnicama samima.”³

³ § 81. pravila hrvatsko-slavonske hipotekarne banke. Slično § 79. pravila Prve Hrvatske štedionice . . . „isprave, u kojima se zajamčuje vlasniku takove isprave isplatiti uz uvjete u njoj spomenute odnosnu glavnice zajedno s kamatama.“

Izdatnik založnice mora biti hipotekarni vjerovnik ; redovno je to koji kreditni institut, no može pozitivno pravo ovlastiti na to i kojega drugoga hipotekarnoga vjerovnika.

Isprava mora biti potpisana po izdatniku. „Svaka založnica ima biti potpisana po osobama, ovlaštenim na potpis tvrdke ter providjena suhim pečatom banke. Uz to bit će založnice supotpisane po jednom članu ravnateljstva te po vladnom povjereniku, u svrhu konstatiranja propisanog pokrića.” (§ 82. hipot. banke). Po pravilima I. hrv. šted. § 83. — potpis tvrdke prema pravilima uz supotpis jednoga člana nadzornoga odbora radi konstatiranja, da je založnica izdana na temelju tražbina „Prve hrvatske štedionice”, osiguranih hipotekarno prema pravilima.”

Sadržaj založnice prema njezinoj naravi kao zadužnice sačinjava obećanje isplate određene glavnice i kamata uz naznaku uvjeta, pod kojima će se obaviti ta isplata.⁴

Založnice mogu se izdavati na razne svote i uz razne kamate ; no često se određuje minimalna svota, ispod koje se ne mogu izdavati založnice. Tako po našem zakonu (§ 16.) ne ispod 40 forinti, a po pravilima naše hipotekarne banke (§ 85.) i prve hrvatske štedionice (§ 82.) ne ispod 100 kruna.

Redovno glase na donosioca, ali mogu glasiti i na ime ; no svagda se mogu preinačiti, one na donosioca prepisati na ime i obratno. (§ 84. hip. 85. I. hrv. štedionice.)

Prema tomu isplaćuju se kamati ili na kupone ili na namire. Založnice na donosioca providjene su kamatnim kuponima, plativim svake pol godine i jednim talonom. Kamati založnica, koje glase na ime, isplaćuju se na namiru, koja mora sadržavati sva bitna obilježja založnice te potpis onoga, na čije ime glasi založnica ili onoga, koji dokaže svoje pravo na kamate.⁵

⁴ § 83. pravila I. hrvatske štedionice navodi taj sadržaj ovako :

- a) glavnični iznos, na koji je izdana ;
- b) vrijednotu (valutu), u kojoj se glavnični iznos plaća i ukamaćuje ;
- c) kamatnjak i rokove, kada se kamate plaćaju ;
- d) ime onoga, na čije se ruke izdaje založnica, u koliko se to naročito traži, dok inače glase založnice pravilno na donosioca ;
- e) izjavu „Prve hrvatske štedionice“, kojom jamči za isplatu glavnice i kamata ; napose imade se zajamčiti, da će se za slučaj, ako se založnica izžrijeba, isplatiti najkasnije šest mjeseci nakon žrijebanja potpuna vrijednost založnice ;

f) datum, kada je založnica izdana i suhi pečat zavoda ;

g) potpis tvrdke „Prve hrvatske štedionice“ u smislu njenih pravila uza supotpis jednoga člana nadzornoga odbora radi konstatiranja, da je založnica izdana na temelju tražbina „Prve hrvatske štedionice“, osiguranih hipotekarno prema pravilima.

⁵ Hipot. bank. §§ 86., 88., I. hrv. šted. §§ 86., 87. Posebni su propisi o tom, kako imaju biti napravljane namire za založnice, koje glase na koju

Glavnicu, na koju glasi založnica, ima platiti izdatnik, kad založnica dospije. Založnice izdavaju se na ime na određeni rok dospjetka. Taj rok kod založnica hipotekarne banke i prve hrvatske štedionice iznosi najmanje 12 mjeseci od dana, kada je založnica izdana. Najkasnije u tom roku mora ih izdatnik otkupiti. No može i prije toga roka bilo kuponom bilo žrijebanjem, u ovom posljednjem slučaju 6 mjeseci nakon vučenja.⁶

Založnica daje dakle svome ovlašteniku obligatornu tražbinu protiv izdatnika, tražbinu na isplatu određene glavnice kad dospije založnica, i tražbinu na redovno plaćanje kamata u određenim rokovima.

Ta tražbina tako je spojena s ispravom, da je izvršivanje, pače i opstanak toga prava vezana za ispravu; ova utjelovljuje ono pravo, što ga podaje, nosilica je toga prava. T. j. založnica je *vrijednosni papir*.

Civilno pravni razlog one tražbine, pravni odnošaj, na osnovi kojega je postala tražbina, ne treba da je naveden u založnici, t. z. apstraktna tražbina. Redovno se taj razlog niti ne navodi u založnici, tako da je tražbina, što ju podaje založnica neovisna od kauzalnoga posla, prema tomu i svaki prigovor, koji se odnosi na taj posao, isključen je u odnošaju između izdatnika i trećega vjerovnika založnice.

III.

No založnice su zadužnice osobite vrsti. Izdavaju se na osnovi posebnoga pokrića, a njihovi vjerovnici uživaju osobite pogodnosti.

Za izdavanje založnica treba da postoji *pokriće*. Takovo pokriće sačinjavaju prije svega hipoteke, što pripadaju zavodu, koji izdaje založnice ali mogu za to pokriće biti određeni i drugi objekti. Često se prepušta statutu, zavoda, da odredi takove objekte.⁷

Po našem zakonu „hipotekarni zavodi, ovlašteni izdavati založnice, smiju izdavati založnica samo do iznosa zajmovnih tražbina svojih, koje su dozvoljene u smislu pravila i imadu potpuno pokriće u hipotekama (§ 12.).

Prema tomu određuje zakon (§ 13.), do koje vrijednosti nekretnine mogu se davati zajmovi, da imadu potpuno pokriće.

Pravila Prve hrvatske štedionice određuju: „Ukupna svota izdanih založnica mora uvijek biti pokrivena hipotekarnim tražbinama „Prve hrvatske štedionice“ (§ 81. al. 2.). Slično njemački zakon od 13. VII. 1899. § 6.).

jurističku osobu ili na maloljetnika odnosno skrbljenika. Hipot. banka §§ 91., 92., I. hrv. šted. §§ 90., 91.

⁶ Hipot. banka § 83., I. hrv. šted. § 84. Potanje o žrijebanju hip. b. §§ 95. i sl., I. hrv. šted. §§ 92. i sl.

⁷ Tako austrijski zakon § 1. Hip. b. § 105., I. hrv. šted. § 101. Tuj se navodi takodjer imovina, koja služi za sigurnost i drugih vjerovnika.

Ako se uslijed otplate ili s drugih razloga obali ukupni iznos hipotekarno osiguranih tražbina, onda je dužan hipotekarni zavod, da razmjerni dio založnica povuče iz prometa.⁸

Prema tomu određuje zakon kaznu, kojom se ima kazniti ravnateljstvo zavoda, ako znajući izda više založnica, nego ih nalazi svoje pokriće u hipotekama ili ako propusti povući iz prometa onoliko založnica, za koliko se umanjio ukupni iznos hipotekâ (§ 32. br. 1. 2.).

Osim toga određuje zakon posebnu zakladu „za specijalnu sigurnost založnica“. Hipotekarni na ime zavodi, koji izdavaju založnice „dužni su prije izdavanja založnica osnovati za specijalnu sigurnost tih založnica opredijeljenu, barem dvije sto hiljada forinti iznašajuću zakladu i naznačiti iznos joj u svojim pravilima.“

Pravila hipotekarne banke određuju za takovu zakladu 3,000.000 kruna (§ 17.), isto tako pravila Prve hrvatske štedionice (§ 80.). Ta zaklada može sastojati od predmeta, što ih označuje zakon u § 6., većinom od vrijednosnih papira, a i od nekretnina, opterećenih hipotekarnim tražbinama zavoda do iznosa svote, koja je potrebna za potpuno pokriće vlastite tražbine zavoda. Zaklada ta ima se napose upravljavati i iskazivati. Obaliti smije se samo iza kako su preinačena pravila zavoda u tom obziru te ta preinaka ubilježena kod nadležnog suda, ali preostali dio zaklade ne smije biti ispod 200.000 for. te mora iznašati barem dvadeseti dio ukupne svote založnica hipotekarnoga zavoda, što se nalaze u prometu (§ 11.). Po zakonu na ime § 15.) ukupni iznos založnica, što se nalaze u prometu, „ne smije nadilaziti dvadeseterostruki iznos zavodske zaklade, opredijeljene za specijalnu sigurnost založnica.“ Naš zakon dakle po primjeru drugih prihvaća **m a k s i m a l n o n a č e l o**, po kojem se smiju izdavati založnice samo do određenoga višestrukoga iznosa zavodske imovine.⁹

Pita se sada, u kakovom pravnom odnošaju stoje založnice, prema navedenom pokriću? Jer napomenuta pokrića pružaju založnicama ekonomsku sigurnost; ali hoće se i pravna sigurnost, hoće se, da između založnica i onoga pokrića postoji takav pravni odnošaj, po kojem to pokriće ima da služi u prvom redu za namir tražbina, što ih reprezentiraju založnice. Pojedina zakonodavstva rješavaju to razno. Naš zakon određuje: „Zaklada za specijalnu si-

⁸ § 14. alin. 1. Njemački zakon § 6. alin. 4. određuje, ako se ne bi odmah mogle povući založnice iz prometa, ili se manjak ne bi mogao nadomjestiti novim hipotekama, može se privremeno upotrebiti kao pokriće gotov novac ili sigurne po državi garantirane obveznice.

⁹ Njemački zakon od god. 1899. određuje (§ 7.), da hipotekarne banke smiju izdavati založnice samo do petnajststrukoga iznosa uplaćene temeljne glavnice i pričuvne zaklade, određene isključivo za pokriće gubitka ili za sigurnost vjerovnika založnica, Löhr, str. 51., 52.

gurnost založnica opredijeljena služi u k u p n o s t i vlasnika založnica kao garancija i na zakladu tu, dotično sastavne dijelove njezine, ne može se voditi ovrha.“ (§ 5.).

Isto tako „Hipotekarno osigurane zajmovne tražbine hipotekarnih zavoda, na temelju kojih isti zavodi izdavaju založnice, služe ukupnosti založnica kao sigurnost, na njih se ne može voditi ovrha i na njima ne mogu, osim slučajeva realizacije uslijed stečaja, treće osobe u opće steći prava.“ (§ 17.). „Ta pravna narav hipotekarno osiguranih zajmovnih tražbina takovih ima se istodobno s uknjižbom za sigurnost im služećega prava zaloga gruntovnički zabilježiti.“ (§ 18.).

Predmeti dakle, određeni za pokriće založnica imaju da služe za sigurnost njihovih vjerovnika. Tim predmetima ne može zavod prije svega u toliko raspolagati, što te sigurnosti ne smije umanjiti (§§ 11. 14.).

Na te predmete dalje ne može se voditi ovrha. „Ovrha, vođena na dobro, predmet uknjižbe gruntovničke sačinjavajuće, koje polag §§ 4. 5. i 17. zakona ovoga služi za sigurnost založnica, jest nišetna. Ako se tečajem ovrhe zaustavi pokretno dobro, koje polag §§ 4., 5. i 17. zakona ovoga služi za sigurnost založnica, dužan je sud na prošnju skrbnika dobro takovo opustiti od ovrhe.“ (§ 24.).

U slučaju na ime, kad se vodi protiv hipotekarnoga zavoda ovrha, „dužan je ovrhu obavljajući sud vlasnicima založnica odrediti skrbnika“ (§ 22.); ili ako ga ne bi sud odredio, dužno je ravnateljstvo zavoda zatražiti od suda, da imenuje skrbnika (§ 23.). Taj skrbnik ima da pazi na pravo, što pripada vlasnicima založnica, i da intervenira kod suda koji vodi ovrhu u korist toga prava. (§§ 25., 26.).

Ako pak pane hipotekarni zavod pod stečaj, tada se iz imovine, određene za sigurnost založnica, imaju „prije sviju inih tražbina protiv zavoda namiriti tražbine vlasnika založnica, što proističu iz založnica“ (§ 27.). Ukupna imovina propaloga zavoda hipotekarnoga, koja u smislu §§ 5. i 17. služi za sigurnost založnica, sačinjava posebnu gromadu, te ju ima upravljati odbor vlasnika založnica, i posebni skrbnik gromade, što ga izabere taj odbor (§ 28.).

Ovako evo osigurava naš zakon prava vlasnika založnica. Prije njihovih tražbina ne može se nitko namiriti od predmeta određenih za sigurnost založnica.¹⁰

Po austrijskom zakonu može zavod raspolagati predmetima, koji prema statutima služe za sigurnost založnica, samo uz privolu vladinog povjerenika, koji ima u opće da nadzire poslovanje zavoda, da se strogo obdržavaju pravila.

¹⁰ Ovo „pokriće“ navodi se takodjer u samoj založnici.

Privolu svoju smije dati vladin povjerenik samo onda, kada se je osvjedočio, da se raspoložbom ne umanjuje statutarne pokrivanje založnica. Ispravu, koju izda zavod u svrhu raspolaganja predmetima pokriva, ima supotpisati vladin povjerenik, inače se na osnovi takove isprave ne može obaviti nikoji upis u javne knjige. (§ 1.)

Ako se povede ovrha na imovinu zavoda, koji je ovlašten izdavati založnice, ima sud ureda radi obavijestiti vladinoga povjerenika. Ovaj pak ako se radi o predmetu, koji ima da služi za pokrivanje založnica, ima javiti to sudu, koji će dozvoljenu ovrhu ograničiti tako, da se može provesti samo bez uštrba pravima vlasnika založnica, koji imaju pravo biti u prvom redu namireni od predmeta, što služe za pokrivanje založnica. (§ 2., 3.)

Osim toga ima vladin povjerenik, čim drži, da su prava vlasnika založnica u pogibelji, ishoditi kod nadležnoga suda, da se postavi zajednički kurator kao zastupnik vlasnika založnica.

Takovoga kuratora ima sud postaviti ureda radi, kad se otvori stečaj na zavodom. (§ 3.) ; a može ga zahtijevati i treća osoba, čijemu bi pravo to škodilo, što vlasnici založnica nemaju zastupnika.

Predmeti dakle, koji prema statutima služe za pokrivanje založnica, nisu kao po našem zakonu posve izuzeti od ovrhe ; ali vlasnici založnica imaju pravo, da budu u prvom redu namireni od tih predmeta. Stoga drugi vjerovnici zavoda, kojih se tražbina ne osniva na založnicama, mogu voditi ovrhu na one predmete samo tako, da se time ne krnji pravo vlasnika založnica, po kojem mogu oni tražiti namir u prvom redu od predmeta, što služe za pokrivanje založnica. (§ 2.)

Vlasnici založnica imaju dakle u slučaju ovrhe pravo prvenstva pred drugim vjerovnicima zavoda.

Isto tako u slučaju stečaja. Ako se na ime otvori stečaj nad imovinom zavoda, tada svi oni predmeti, koji po statutima imaju da služe kao osobito pokrivanje založnica, sačinjavaju posebnu masu, iz koje se prije ostalih stečajnih vjerovnika imaju namiriti oni vjerovnici, kojih tražbine izvire iz založnica zavoda. (§ 2.)

Oni hipotekarni zavodi austrijski, koji su dobili državnu dozvolu za izdavanje založnica tek nakon što je novi zakon od 24. aprila 1874. stao na snagu, moraju predmete, što imaju da služe za osobito pokrivanje založnica, odrediti kao kauciju za namir tražbina iz založnica, i to u svojim statutima, naznačiti. (§ 4.)

To svojstvo kao kaucija ima se kod onih predmeta, koji mogu biti predmet gruntovnice, ubilježiti u javne knjige na osnovi izjave zavoda.

Da se isposluje posvemašnje ili djelomično brisanje svojstva kaucije, dostaje uredovna potvrda vladinoga povjerenika, da je opterećeni predmet prestao posve ili djelomice služiti kao kaucija za namir posjednika založnica

Kad se upisuje ili briše svojstvo kaucije, imade se o tom obavijestiti vladin povjerenik ; a isprave sastavljene u tu svrhu, proste su od biljega i pristojba. (§ 5.)

Služe li pak prema odredbi statuta kao kaucija gotov novac ili vrijednosni papiri, koji imaju pupilarnu sigurnost, imaju se ti predmeti čuvati, odijeljeno od ostale imovine zavoda pod suzatorom vladina povjerenika

Predmeti dakle, koji služe kao kaucija, mogu se uza sudjelovanje vladinoga povjerenika izmjenjivati, tako, da se očuva sama vrijednost ; al dok imaju svojstva kaucije, oteni su prometu.

Prema načelima ovoga austrijskog zakona kao što i našega od god. 1876. uređuje pravne odnošaje založnica bosanski zakon o založnicama i dionim zadužnicama, koje glase na imaoca ili se mogu prenositi naledem, proglašen 22. augusta 1908.¹¹

Po tom zakonu za izdavanje založnica treba dozvolu države. Zavodu, koji dobije tu dozvolu, postavlja se vladin povjerenik, koji će paziti na to, da zavod savjesno i u pravo vrijeme izvršuje one dužnosti, na koje je obvezan zakonom i pravilima. (§ 1.)

Založnice se izdavaju na osnovu hipoteke, što ih zavod steče ; one se smiju izdavati samo do iznosa onih zaimovnih tražbina, koje su posve pokrite hipotekama.

Zajmovna tražbina posve je pokriva istom onda, ako ona — kad joj se još pribroje dugovi, koji su možda prije već uknjiženi — ne nadilazi polovicu procijenjene vrijednosti založenog nepokretnog dobra. Kako treba procijeniti vrijednost, valja u pravilima poblizje ustanoviti. (§ 2.)

U § 2. ovoga zakona spomenute hipotekarne tražbine zadržati će svoju vrijednost i onda, kada sam zavod steče ono nepokretno dobro, što služi kao hipoteka. Takove hipotekarne tražbine služe i nadalje za pokriće založnica i smiju se brisati samo na molbu zavoda providjenu očitovanjem vladinoga povjerenika, da on pristaje na to.

Ali ta iznimka ne vrijedi za slučaj, kada se nepokretno dobro po § 5. ovoga zakona kupi sredstvima zaklade za osiguranja. (§ 3.)

Osim pokriva hipotekom, spomenutog u § 2. ovoga zakona, mora se prije izdanja založnica za njihovo dalje osiguranje osnovati zaklada, kojoj valja naznačiti iznos u pravilima. (§ 4.)

Imovina te zaklade za osiguranje smije se uložiti u papire od vrijednosti, što su po izjavi zemaljske vlade za to prikladni.

Ta se imovina smije upotrijebiti i za kupovanje javno dražbovanih nepokretnih dobara, što su opterećena zajmovnim tražbinama zavoda, spo-

¹¹ Glasnik zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu. God. 1908., Komad XV.

menutim u § 2. ovoga zakona. Ali sredstvima zaklade za osiguranje smiju se takva nepokretna dobra kupovati samo do onog najvišeg iznosa, koji je potrebit za pokriće zajmovne tražbine. (§ 5.)

Zakladom za osiguranje valja napose upravljati.

Gotov novac i papire od vrijednosti treba odijeljeno od ostale imovine zavoda čuvati u zatvorenom prostoru, što će ga vladin povjerenik suzaključivati. (§ 6.)

Zajmovne tražbine zavoda, navedene u § 2. ovoga zakona, i imovinski predmeti, spomenuti u §§ 4. i 5., služe kao jamčevina za cjelokupnost imaoća založnica; oni su — van slučaja, kad se ovrha osniva na ovršnom naslovu, koji glasi protiv cjelokupnosti založničkih vjerovnika — izuzeti ispod ovrhe i — osim slučaja realizacije u stečaju — ne može nitko drugi steći nikakva prava na iste.

U slučaju stečaja zavoda čine svi ti imovinski predmeti skupa posebnu masu, iz koje valja prije ostalih stečajnih vjerovnika namiriti tražbine založničkih vjerovnika. (§ 7.)

Što se tiče hipotekarnih tražbina, spomenutih u § 2. ovoga zakona, treba na osnovu očitovanja, koje će zavod dati i pozivom na §§ 7., 8. i 22. ovoga zakona zajedno s uknjižbom založnog prava ubilježiti u gruntovnici, da te hipotekarne tražbine služe kao jamčevina za cjelokupnost založnica.

Jednako valja onda, kada se u smislu § 5. kupe nepokretna dobra sredstvima zaklade za osiguranje, pri uknjižbi prava vlasništva u korist zavoda ubilježiti na listu B, da je dotično nepokretno dobro dio zaklade za osiguranje.

Ravnateljstvo mora nastojati, da se te bilješke u pravo vrijeme izvrše. (§ 8.)

Zajedno s brisanjem založnoga prava u gruntovnici, dotično s uknjižbom prava vlasništva u korist nekog drugog lica na nepokretna dobra, kupljeno sredstvima zaklade za osiguranje, valja u gruntovnici ureda radi brisati bilješke, spomenute u § 8. ovoga zakona. (§ 9.)

Zavod je uvijek obavezan, da svoje založnice uklanja iz prometa sve do onog iznosa, do kojeg se uslijed povratka zajma ili s drugog kojeg razloga snize zajmovne tražbine, spomenute u § 2. ovoga zakona.

Zavod će 1. janura i 1. jula svake godine predati vladinome povjereniku tačne polugodišnje iskaze o cjelokupnom broju papira od vrijednosti, što su u tečaju, i o stanju onih predmeta od vrijednosti, što su spomenuti u §§ 2., 4. i 5. ovoga zakona. (§ 10.)

Hipotekarni zavodi, što zakonito postoje u austro-ugarskoj monarhiji, a bave se izdavanjem založnica, pa u području, gdje vrijedi ovaj zakon na tu svrhu steku hipoteka ili nepokretnih dobara, ovlašteni su, da u gruntovnici isposluju bilješke, spomenute § 8. ovoga zakona. Posjednici njihovih

založnica dobiju tim u pogledu dotičnih hipotekarnih tražbina, odnosno nepokretnih dobara, sva ona preimućstva, što su spomenuta u §§ 7. i 22. ovoga zakona. (§ 11.)

Koliko će hipotekarni zavodi, što zakonito postoje u austro-ugarsko monarhiji a bave se izdavanjem založnica, smjeti preko filijala prenositi svoje poslovanje i u područje, gdje vrijedi ovaj zakon, to će se posebnim zakonima odrediti. (§ 12.)

Svi podnesci, upisi i isprave, kojima je svrha da se jamčevina veza ubilježi i briše, oslobođeni su od biljegovine i pristojbe. (§ 13.)

Kad god se povede ovrha na koji imovinski predmet zavoda, što izdaje založnice, treba sud, koji dozvoljava ovrhu, da o tom ureda radi obavijesti vladinoga povjerenika. Ako vladin povjerenik ustanovi, da je po srijed takav imovinski predmet, koji je kao jamčevina određen za pokriće založnica (§ 7.), treba on da to saopći sudu. Sud će na to takav predmet izuzet ispod ovrhe.

Ako je po srijedi takav imovinski predmet, u pogledu kojega je po § 8., dotično § 11. ovoga zakona ubilježena u gruntovnici jamčevna veza, onda će sud, koji izvršuje ovrhu u svakom stadiju ovršnoga postupka ureda radi izreći, da se taj predmet izuzima ispod ovrhe, odnosno ne će dopustiti izvršenje ovrhe. (§ 22.)

Ravnateljstvo onoga zavoda, koji izdaje založnice, treba, čim bude obaviješteno, da je dozvoljena ovrha na neki imovinski predmet zavoda, da za 24 sata saopći to vladinom povjereniku, ako se ne vidi već iz sudske odluke, da ga je sud obavijestio o tome.

U tom će slučaju vladin povjerenik raditi po § 22. ovoga zakona. (§ 23.)

Vladin povjerenik treba dakle da bdije nada tim, da se očuvaju prava vlasnika založnica. On ima prema potrebi predložiti nadležnomu sudu, da se sazove skupština založničkih vjerovnika, postavi skrbnik, da zastupa njihova prava. (§§ 24. i sl.)

Njemački zakon od god. 1899. skrbi za sigurnost založnica na slijedeći način.

Pokriće svoje imaju da nalaze založnice već kod emisije u hipotekama zavoda, koji izdaje založnice, tako da cjelokupni iznos založnica, što se nalaze u prometu ima po nominalnoj vrijednosti biti pokriven hipotekama barem iste visine i barem istog kamatnjaka (§ 6.) Ako se založnice izdavaju na osnovu hipoteka na poljodjelskom zemljištu, ima pokriće sastojati u polovici od amortizacionih hipoteka. Ako se stanje hipoteka umanji, imade zavod ili dobiti novih hipoteka, ili razmjerni dio založnica povući iz prometa. Ne može li se ni jedno ni drugo učiniti odmah, cnda dopušta zakon, da se manjak međutim dopuni gotovim novcem ili sigurnim vrijednosnim papirima koji se smiju uzeti u račun za 5% od nominalne vrijednosti manje, nego je

svagdašnja burzovna vrijednost. Svake pol godine dužne su hipotekarne banke, da javno objelodane ukupnu svotu založnica, što se nalaze u prometu kao što i ukupnu svotu pokrića (§ 23.)

Potanje propise ima dalje zakon o tom, kako valja ustanovljivati vrijednost onih hipoteka, koje služe za pokriće založnica - § 12.) Prihvaća dalje, kako već navedosmo, maksimalni princip. (§ 7.)

Hipoteke i vrijednosni papiri, što služe za pokriće založnica, imaju se upisati u posebni hipotečni registar, što ga je dužna banka voditi. (§ 22.) Bez toga upisa ne smatraju se kao pokriće založnica.

Da bi banka točno ispunjavala propise o založnicama i o svojem poslovanju, za to se ima brinuti posebni kontrolni organ, nezavisan od uprave banke, t. zv. „T r e u h ä n d e r“, po prilici ono, što vladin povjerenik po drugim zakonima. (§ 29.)

Treuhänder ima se brinuti za to, da propisano pokriće založnica u istinu postoji. (§ 30.), da je ono upisano u hipotečni registar, te sve to ima potvrditi na založnicama prije izdanja (ibid.)

Isplatu hipoteke, koja služi za pokriće, i druge važne promjene, ima banka priopćivati Treuhänderu (§ 32.) Bez njegove privole ne smije se ni jedan predmet pokrića brisati iz registra. Njegova je dalje važna funkcija, da uz banku suzaključava „isprave o upisanim u registar hipotekama i vrijednosnim papirima te gotov novac, što služi za pokriće založnica“. (§ 31.) Sve te predmete smije izdavati samo prema propisima zakona.

Time se hoće da otešća raspolaganje predmetima pokrića, pa da se oni sačuvaju za založničke vjerovnike. Ali u drugu ruku ne smije da spriječava poslovanje banke više nego treba. S toga zakon normira slučaje, u kojima prestaje suzator Treuhändera, imenito gdje inače postoji dovoljno pokriće. (§ 31.) Osobito ne smije to ograničivati hipotekarnoga dužnika, kojega se ne tiče odnošaj između banke i založničkih vjerovnika, i koji može da namiri svoj dug te traži izručenje hipotekarne isprave (§ 31.) alin. 2. i 3.)

Napomenute uredbe imaju svrhu, da ograniče raspoložbu predmetima pokrića i vodjenje ovrhe na te predmete. Takovoj ovrhi može se Treuhänder protiviti na više načina. (Lamazure str. 183.). Predmeti, što služe za pokriće založnica, imaju se dakle što više sačuvati za posjednika založnica, koji u slučaju stečaja imaju prvenstvo namira (pravo prečega namira) od onih predmeta.

Ako se na ime „nad imovinom hipotekarne banke otvori stečaj, imaju tražbine založničkih vjerovnika pred tražbinom svih drugih stečajnih vjerovnika prvenstvo namira od hipoteka i vrijednosnih papira, upisanih u hipotečni registar. Isto vrijedi i za novac, koji je predan Treuhänderu na čuvanje za pokriće založnica. Založnički vjerovnici imaju među sobom isti rang“. (§ 35. al. 1.)

Zakon dakle osigurava posjednike založnica tako, da im daje pravo-prečega namira, ne doduše glede cijele imovine banke, ali glede onih predmeta, koji služe za pokriće založnica.

To pravo prečega namira imaju posjednici založnica samo u stečaju. Naprotiv izvan stečaja, dok je banka solventna, ne zauzimaju oni drukčijeg položaja, nego obični vjerovnici zavoda. U stečaju pak nisu ispredjeni s običnim stečajnim vjerovnicima, već su privilegovani i stečajni vjerovnici, imaju specijalno pravo namira od predmeta, koji su pridržani za njihov namir, i od kojih se namiruju po propisima stečajnoga prava.

Ako u stečajnoj masi ima vlastitih založnica banke, što ih je recimo ona kupila i stavila medju ine vrijednostne papire, onda se imaju i ove založnice uzeti u račun kad se proračunava, koliko od utška predmeta pokriva pripada na pojedine založnice. (§ 35. alin. 3.)

Što se tiče ostale imovine banke — osim napomenutoga pokriva za založnice — imaju vjerovnici založnički s obzirom na tu imovinu položaj sličan s razlučnim vjerovnicima; propisi stečajnoga prava, što vrijede za ove, maiu se analogno primjenjivati i tražbinama založničkih vjerovnika.¹²

* * *

Kako su prema svemu tomu založnice osobito osigurane zadužnice, uživaju one posebne pogodnosti, procesualne, porezne i druge. Imenito uživaju t. z. pupilarnu sigurnost.

Tako i založnice naših zavoda. Založnice hipotekarne banke mogu se upotrebiti kao jamčevina kod svih javnih uredovanja; kupovanjem tih založnica mogu se plodonosno ulagati novci općine, korporacija, zaklada i inih zavoda, kao što i novci sirotinjski, povjerbinski i depositni." (Naredba od 11. VII. 1892. Zbornik br. 42.)

Isto tako založnice Prve hrvatske štedionice. (Naredba 29. VIII. 1896. Zbornik br. 45.)

IV.

Imadu li vlasnici založnica pored pomenutih prava još kakovo založno pravo?

Sa starijim založnicama bilo je, kako znademo, spojeno i založno pravo. Nekretnina, na koju je bila izdana založnica i koja je po tom bivala založena kreditnom institutu (Landschaft), ta nekretnina navađana je točno u založnici, te je i vlasnik založnice stjecao založno pravo na toj nekretnini.

¹² § 35. alin. 2. Potanje o svemu tom Löhr cit. ad § 35., Lamazure str. 143., 154.

O naravi toga založnoga prava postoje različita shvaćanja. Jedni drže, da je to založno pravo primarno, samostalno založno pravo na tuđoj stvari, što ga osniva kreditni institut vlasniku založnice uz privolu vlasnika nekretnine, kojemu je institut dao kredit.

Drugi naprotiv drže, da je založno pravo vlasnika založnice t. z. podzaložno pravo na dobru navedenom u založnici, izvedeno iz založnoga prava instituta.¹³

To založno pravo ima neke osobine. Predmet toga založnoga prava isključivo je nekretnina navedena u založnici, dok tražbina, što je ima institut protiv svojega dužnika, nije takodjer založena. Vlasnik založnice nije osobni vjerovnik vlasnika založene nekretnine.

Stoga se založnice ne izdavaju na ime ovoga ili onoga posebnoga dužnika, već samo na određena dobra.

Vlasnik založnice ne može dakle izvršivati tražbine, što je ima kreditni institut protiv onoga, kojemu je dao zajam. U drugu ruku nije vlasnik založnice sa svojim založnim pravom podvržen onim stegama, kojima izvršivanje one tražbine instituta i njezinoga prvoga založnog prava. Prava i dužnosti, što postoje između kreditnoga zavoda kao korporacije i njegovih članova, smatraju se kao čisto osobna prava, kojase ne mogu prenijeti na drugoga. To ne utječe na izvršivanje založnoga prava, što ga imaju vlasnici založnica. Oni mogu to svoje pravo izvršivati bez obzira na to, da li i kreditni institut može utjerati svoju tražbinu od svojega dužnika, vlasnika založene nekretnine.

Vlasnik dakle nekretnine, koji traži kredit od zavoda, podvrgava se svim uvjetima, od kojih po statutima ovisi dozvola kredita. Po tom ovlašćuje on zavod, da njegovo dobro, založeno zavodu po zakonu, može ovaj dati dalje u zalog. Time ujedno odobrava on dalje zalaganje u tom smislu, da može ovo biti za njega i teže, nego je glavno založno pravo, što pripada zavodu.

Kad se stoga podigne založna tužba protiv vlasnika založene nekretnine, ne može se ovaj braniti prigovorom, da je on već ispunio svoju obvezu prema svojem osobnom vjerovniku, kreditnom zavodu.

Založno pravo vlasnika založnica u toliko je dakle samostalno, što se može ono prema okolnostima izvršivati i onda, kada se zakonsko založno pravo zavoda ne može ili je ovo prestalo zajedno sa svojom tražbinom, koja, kako znademo, nije založena vlasniku založnice.

Protiv pogibije, da će morati dva puta platiti, može se vlasnik založene nekretnine braniti samo tako, da si pribavi kupone založnica, izdanih na njegovu nekretninu, ili same založnice, pošto je namirio njihove imaoce. Onda ih može uručiti zavodu i uračunati u svoj dug.

¹³ Ispor. o tom Brünneck, die Pfandbriefsysteme der preuss. Landschaften, Berlin 1910., str. 149. i sl.

U drugu ruku založno pravo vlasnika založnice ne uživa onih privilegija, koje zavod za svoju tražbinu, po kojima je mogao on umah tražiti ovrhu protiv svojega dužnika i njegova dobra ; dok je vlasnik založnice upućen na redovni put pravde.¹⁴

Zakonsko založno pravo kreditnoga zavoda nastajalo je izdanjem i uručbom založnice, ne već samim upisom u gruntovnicu (cit. str. 138. i sl.). Na ovom osnivalo se založno pravo vlasnika založnice. Taj savez pokazivao se osobito onda, kad se vodila ovrha na dobro, na koje su izdane založnice. (Cit. str. 150.).

Osim založnoga prava na dobro zapisano u svakoj založnici, jamčila su vlasnicima založnica dobra svih članova korporacije tako, da u slučaju, kad bi se kod kojega založenoga dobra pokazao kakav manjak, imali su svi članovi korporacije jamčiti za to.¹⁵

Novije založnice, što su se počele izdavati oko god. 1850., u koječem se razlikuju od starijih. Mjesto zakonskoga založnoga prava, što ga je dobivao kreditni zavod na dobru onoga, komu je dao kredit, osnivala se sada na korist zavoda hipoteka na osnovi založne izjave dužnika, učinjene u sudskoj ili bilježničkoj formi. Na osnovi toga upisivala se u gruntovnicu hipoteka u korist zavoda, a o tom upisu imala se zavodu izdati hipotečnica (Hypothekenbrief) spojena sa zadužnicom.

Po novom sistemu upisivala se dakle hipotekarna tražbina zavoda, dok se založnice, koje su prije jedine bile predmet upisa, ne unose se više u gruntovnicu. Stoga se ne izdavaju više založnice na pojedina u založnici točno označena dobra, već općenito prema slovima i brojevima.

Badajući tako ne glase više založnice na određeno dobro, koje bi vlasniku založnice bilo specijalno založeno, ne podavaju one više svojim vlasnicima založnoga prava na dobrima, založenim kreditnomu zavodu. Isto tako ne osniva zavod vlasnicima založnica založnoga prava na hipotekarnim tražbinama, što ih je stekao. Ne može se niti to reći, da vlasnici založnica imaju ručno založno pravo na hipotekarnim dokumentima zavoda.¹⁶

Tako dakle prava vlasnika založnica novijega sistema samo su obligatorna prava, a za njihovu sigurnost skrbilo se tako, da je bilo propisivano potrebno pokriće, kojim zavod nije mogao po volji raspolagati.

Kasnije više se puta kušalo, da se sa založnicama opet spoji založno pravo.

Nekoji zavodi osnivali su založničkim vjerovnicima ručno založno pravo na svojim hipotekarnim tražbinama. Osnivalo se to pravo ili tako, da je zalaganje upisivano u posebnu založnu knjigu (Pfandbuch), ili tako, da su se

¹⁴ Ibid. str. 155. 156.

¹⁵ O tom Brünneck § 22.

¹⁶ Ibid. § 28.

hipotekarne tražbine prenijele na kojega zastupnika, obično vladinog povjerenika, odnosno na zastupnika, što su ga postavili založnički vjerovnici.

Sve te odredbe, sadržane većinom u statutima pojedinih zavoda, nisu pružale dovoljne sigurnosti za založničke vjerovnike, koji su često morali konkurirati s drugim vjerovnicima zavoda. Radi toga sve više dizahu se glasovi, koji su zahtijevali, da se to pitanje uredi općenitim zakonom. G. 1875. upravile su njemačke hipotekarne banke — 19 ih na broju — u tom smislu peticiju na državni sabor. Zakonodavstvo je međutim prethodno učinilo samo to, da je u zakon, kojim se uvodi stečajni zakon, stavilo ustanovu, po kojoj ostaje pridržano zemaljskoj legislativi, da posjednicima založnica osnuje ručno založno pravo u smislu § 40. (sada 48.) stečajnoga reda. To založno pravo imalo bi se osnivati tako, da se zastupniku svih posjednika založnica predaju u denciju isprave, sačinjene o hipotekarnim tražbinama, ili da se na tim ispravama zabilježi založenje.

Do takovoga međjutim zemaljskoga zakona nije došlo.

Kratko doba iza toga sastavljena bje osnova državnoga zakona o ručnom založnom pravu za založnice i slične zadužnice, te predložena državnomu saboru god. 1879.

Glavne ustanove te osnove glase :

Korporacije, akcionarna društva, komanditna društva na akcije i upisane zadruge, koje na osnovu hipotekarnih zajmova na nekretnine izdavaju zadužnice (založnice), kojih ukupni iznos po nominalnoj vrijednosti ne smije biti veći nego ukupni iznos hipotekarnih tražbina, mogu vjerovnicima založnica osnovati ručno založno pravo na hipotekarnim tražbinama (hipotekama, zemljišnom dugu itd.).

Hipotekarne tražbine, koje se hoće založiti, imaju se po redu upisivati u založnu knjigu. Upis treba da je providen potpisom zavoda. Upis vrijedi za sve založnice, ako nije u njem rečeno, da se zalaganje odnosi samo na pojedine vrste založnica.

Na osnovu upisa u založnu knjigu nastaje ručno založno pravo na hipotekarnoj tražbini 1. tako, da se izprava, što glasi o hipotekarnoj tražbini, preda u posjed zastupniku samo založničkih vjerovnika ili zajedno i zavoda, tako, da se bez toga zastupnika o ispravi ne može faktično raspolažati; 2. tako, da se zalaganje zabilježi po zavodu i zastupniku na ispravi, što glasi o hipotekarnoj tražbini; 3. tako, da se zalaganje unese u gruntovnicu, u koliko je po zakonima dotične zemlje dopušten takav unos.

Osnovano na jedan od tih načina založno pravo mogao je redovno svaki založnički vjerovnik izvršivati samostalno glede pojedinih tražbina zavoda po svojem izboru. Izvršuje ga po propisima civilnoga procesa o ovrha na tražbine. Ovrha smije se provodjati tekar pošto je zastupnik vjerovnika obaviješten o prijedlogu pljenidbe.

Bez pismene privole zastupnika založničkih vjerovnika (Pfandhalter) ne može se založena tražbina pravovaljano ustupiti, založiti ili namiriti na štetu vjerovnika založničkih. Isto tako ne može se ustupiti prvenstvo založene tražbine, ne može se ona pustiti iz založne sveze niti plijeniti.

Ostaju međutim netaknuti propisi građanskoga prava, po kojima se štiti dužnik, koji ne znajući za ručno založno pravo, namiri dug, s obzirom na nekoga drugoga a ne s obzirom na zavod, koji je izdao založnice. Isto to vrijedi za propise o zaštiti treće osobe, koja ne znajući za ručno založno pravo, steče tražbinu ili založno pravo na njoj, u koliko je to stekao netko drugi, a ne zavod.

Ručno založno pravo međutim ne smeta zavod, koji je izdao založnice, da samostalno otkazuje i da pobira kamate ili takove isplate, kojih iznos i rokovi ustanovljeni su u statutima ili u ispravi o hipotekarnoj tražbini.

Ručno založno pravo prestaje, ako zastupnik vjerovnika napusti posjed isprave o hipotekarnoj tražbini, ili ako on zabilježi na ispravi prestanak založnoga prava ili se napokon unos založnoga prava u gruntovnicu briše. Privolu za brisanje ima dati zastupnik vjerovnika.

Toga zastupnika postavlja zavod; skida ga takodjer zavod, ali po zaključku skupštine založničkih vjerovnika; a u slučaju povrede dužnosti; nadležna oblast.

Zastupnik vjerovnika ima pored napomenutih funkcija kod osnivanja ručnoga založnoga prava osobito paziti na to, da postoji propisano pokriće za založnice, i da se to pokriće ne umanjuje. On nadalje vodi založnu knjigu; potvrđuje na založnicama, da postoji za njih sigurnost u ručnom zalogu. Bez takove potvrde ne daju založnice ručnoga založnoga prava.

Ova osnova nije postala zakon. Već god. 1879. odustalo se od njezinoga raspravljanja, pa kad je slijedeće god. 1880. opet predložena, nije ni sada bila riješena, jer bje odlučeno, da se pričekava, dok se konačno redigira njemački građanski zakonik.

Medjutim su pojedine savezne države prema napomenutoj ustanovi zakona, kojim bje uveden stečajni red, samostalno uređivale pravne odnošaje založnica te osnivale založničkim vjerovnicima ručno založno pravo, prema onoj osnovi od godine 1879./80.¹⁷

Kad je dogotovljen bio opći građanski zakonik za njemačko carstvo, stvoren bje poznati nam zakon o hipotekarnim bankama od 15. jula 1899. te stane na snagu zajedno s građanskim zakonikom 1. siječnja 1900. Ovaj zakon ne daje vlasnicima založnica založnoga prava poput osnove od 1879./80.

Prigodom sastava toga zakona mislilo se doduše na to, ali uvidjale su se takodjer poteškoće, koje radja osnivanje založnoga prava za založnice.

¹⁷ Ispor. Stobbe-Lehmann II. str. 323. 1 sl.

Takove poteškoće radjahu se osobito s obzirom na gruntovnicu, koja u mnogim krajevima još nije uređjena prema načelima općega građanskog zakonika, a postojeći zemaljski zakoni propisuju različite forme za osnivanje založnoga prava na hipotekarnim tražbinama. Te poteškoće ističu, te ih potanje razlažu motivi zakonu; druge je opet prigovore stavljala kritika. Tako osobito s obzirom na odnošaj hipotekarnoga dužnika prema hipotekarnomu vjerovniku, dakle hipotekarnoj banci. Dužnici na ime onih hipoteka, koje služe za pokriće založnica, obavljat će otplate na glavnice, osobito one, koje se čine redovito, kao n. pr. kvote amortizacije itd., većinom a da nisu potražili privolu zastupnika založničkih vjerovnika. Budući pako, po načelima, što vrijede za slučaj, kad je založena tražbina, ne smije se zalog, ovdje hipotekarna tražbina, umanjivati bez privole založnoga vjerovnika izvirgavao bi se hipotekarni dužnik u svakom ovakovom slučaju opasnosti, da će morati po drugi put platiti. To vrijedi također za druge pravne poslove, što ih sklopi hipotekarni dužnik s hipotekarnim vjerovnikom (bankom), kao odpušt duga, novacija, nagodba, kompenzacija itd. Hipotekarni će dužnik nadalje otkazati glavnice redovno samo svojem vjerovniku, a morao bi da bude otkaz valjan učiniti to i onome, kome je tražbina (hipoteka, založena i t. d. Sve te pogibije mogu se doduše umanjiti onakovim ustanovama, kakove sadržaje osnova od god. 1979./80., ali posve se ukloniti ne mogu.¹⁸

Radi napomenutih i drugih poteškoća napustio je zakon od 1899. založno pravo za založničke vjerovnike, pa im daje, kako razložismo, samo pravo prvenstva, pravo prećega namira za slučaj stečaja, ograničeno na one predmete, koji su određeni za pokriće založnica.

Ovo pravo prvenstva — držalo se — zadovoljava potrebe založničkih vjerovnika; a da se pokriće založnica u istinu očuva za založničke vjerovnike, tomu služe one druge ustanove, što ih napomenismo, koje ograničuju zavod u raspoložbi predmetima pokrića, kao što su upis tih predmeta u hipotečni registar, te briga i nadzor Treuhändlera. Osim toga stroge one kazne, što ih određuje zakon (§ 37.) za razpoložbe, štetne po sigurnost založnica.¹⁹

Tako dakle založnice najnovijega njemačkoga prava ne uživaju založnoga prava.

Isto tako ne niti založnice austrijskoga prava niti one po našem zakonu.

Neki pisci uče međjutim za austrijsko pravo protivno. Tako prije svega dr. Anton Pavliček²⁰ drži, da založnički vjerovnici imaju na predmetima,

¹⁸ Ispor. Rieser, Zur Kritik der Gesetzentwürfe betreffend das Hypotekenbankwesen etc. Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht. Bd. 47 Prilog.

¹⁹ Löhr cit. 102. sl.

²⁰ Das Pfandbriefrecht, Wien 1895.

što služe za pokriće založnica, zakonsko založno pravo. To izvodi on odatle, što po § 2. zakona od god. 1874. ti predmeti sačinjavaju u stečaju posebnu masu, iz koje se imaju založnički vjerovnici namiriti prije ostalih stečajnih vjerovnika. A kako po austrijskom stečajnom zakonu od god. 1868. postoje posebne mase samo za one, koji imaju stvarno pravo na nekim predmetima kridatara (t. zv. realni vjerovnici), te na osnovu toga stvarnoga prava mogu tražiti, da budu namireni pred drugim stečajnim vjerovnicima, misli Pavliček, da i založnički vjerovnici mora da pripadaju medju ovakove realne vjerovnike, jer se namiruju iz posebne mase, njihovo dakle pravo da je stvarno pravo, i to zakonsko založno pravo.

Ovaj zaključak na osnovu stečajnoga zakona o naravi prava prvenstva, uvedenoga po kasnijem zakonu, nije ispravan, kako je to kritika Pavličekova djela umah naglasila. Pa ako pravo prečega namira ima isti učinak, kao što i pravo založno, ne slijedi nipošto odatle, da je i juristička narav tih prava ista. Pravo prečega namira nije identično sa založnim pravom. Ono pravo nije stvarno pravo, ono ne daje vjerovniku nikakovo neposredno pravo na predmetima, iz kojih može tražiti svoj namir prije drugih vjerovnika, već je ograničeno samo na utržak iz tih predmeta, koji se ima uporebiti prije svega za namir privilegovanih vjerovnika, t. j. onih, koji imaju pravo prečega namira.²¹

Kranz (System § 282.) drži, da su založnice osobita vrsta parcijalnih obligacija, pa se pita, da li postoji za njihovo pokriće kakovo založno pravo, kako bi se to moglo izvoditi iz njihovoga imena. Prije svega stoji, da za založnice nije uknjiženo nikakovo založno pravo, niti onako ne kao što za parcijalne obligacije po zakonu od 24. aprila 1874. o parcijalnim obligacijama, što glase na donosnika ili su prenosive po naredju, i o njihovom hipotekarnom pravu. No ništa ne smeta shvaćanju, da su založnice pokrivena zakonskom pothipotekom na hipotekama, što pripadaju zavodu, koji izdaje založnice. Kao zakonska hipoteka ne treba uknjižbe.

Za ovo shvaćanje, drži Kranz da govori ona ustanova zakona, po kojoj se ne smiju izdavati založnice preko cjelokupne svote hipotekarnih tražbina. Ovo podzaložno pravo prenosi se onako, kao što kod parcijalnih obligacija u obće, po predaji papira na donosnika zajedno s tražbinom.

Slično s ovim shvaćanjem tvrdi i Landauer,²² da založničkim vjerovnicima služi „kolektivno podzaložno pravo na hipotekarnim tražbinama zavoda“.

²¹ Ispor. o tom u opće Knorr, die Natur und Funktion der Vorzugsrechte. Erlangen 1891.

²² Grundlagen und Systematik des neuen österreichischen Hypothekarrechtes. Wien 1904. str. 163. i sl.

Po ovom shvaćanju nastajali bi dakle kod založnica onakovi odnošaji, kakovi u opće kod podzaložnoga prava. Hipotekarni dužnici nalazili bi se u pravnom odnošaju ne samo prema zavodu, kojemu su osnovali hipoteku, nego i prema vlasnicima založnica kao podzaložnim vjerovnicima, te bi se prema tomu morali ponašati.

No zakon o svem tom ne zna ništa.

Opravdano je naprotiv shvaćanje Exnera,²³ po kojem založnice uzsprkos svojem imenu ne sadržavaju nikakova založna prava, već samo privilegium exigendi. Doduše oni predmeti, koji prema statutima služe za pokriće založnica, imaju se napose držati u evidenciji, a za one, na kojima se mogu steći tabularna prava, ima se u javnim knjigama upisati, da jamče kao kaucija za sigurnost namira tražbina, što izviru iz založnica; ali taj upis „kaucione veze” čini samo onaj privilegium exigendi za svakoga vidljivim, a ne osniva nikakovo hipotekarno pravo. To se vidi već odatle, što se ta kauciona veza može u svako doba opet ukloniti jednostavnom raspoložbom dužnika, ako (po osvjedočenju vladina povjerenika) ima inače za založnice dovoljno pokriće prema statutima; time se po zakonu priznaje, da posjednici založnica imaju samo pravo u opće na „pokriće prema statutima”, a nemaju nikakovo hipotekarno pravo na predmetima, koji su od dužnika određeni za pokriće . . . . Isto tako § 2. alin. 1. zakona ne statuirá nikakovo založno pravo, već samo vinkuliranje za zaštitu onoga privilegium exigendi, da se ne osujeti ono putem singularne ovrhe.

Poput Exnera drže i mnogi drugi pisci, da vlasnici založnica po austrijskom zakonu nemaju založnoga prava, već pravo prečega namira, i to ne samo u stečaju kao po njemačkom zakonu, već takodjer izvan stečaja.²⁴

Niti po našem zakonu od god. 1876. ne uživaju založnice založnoga prava²⁵ već je, kako razložismo, njihovo pokriće izuzeto od ovrhe, a u slučaju stečaja imaju njihovi vlasnici zakonsko pravo prečega namira od predmeta pokrića.

Predmeti zaklade, koja služi za specijalnu sigurnost založnica, nisu založeni vjerovnicima založnica; oni služe za sigurnost založnica, dok su u rukama zavoda. Ako zaklada sastoji od nekretnina, ima se u gruntovnici uz uknjižbu prava vlasništva hipotekarnog zavoda zabilježiti i to, da nekretnina sačinjava sastavni dio zaklade. (§ 8.). No čim se na takovu nekretninu uknjiži pravo vlasništva inoga vlasnika, prestaje ta nekretnina jamčiti za založnice, te se ona gruntovnička zabilježba ima istodobno ureda radi brisati (§ 10.)

Isto tako hipoteke, na osnovi kojih se izdavaju založnice i koje služe „ukupnosti založnica kao sigurnost“, nisu založene, ma da se kod njih zabilje-

²³ Das österreichische Hypothekenrecht II., § 49, bilj. 4.

²⁴ Tako n. pr. Frankl, Zeitschrift für das gesammte Handelsrecht. Bd. 46., Lamazure cit. str. 207. Benies u. Oesterr. Rechtslexikon.

²⁵ Protivno Košutić, Gruntovno pravo, str. 328.

žuje ta njihova „pravna narav“ : od takove zabilježbe ne nastaje nikakovo založno pravo, već se samo evidentira, da te hipoteke služe u smislu zakona za sigurnost založnica tako, da se ne mogu uzeti pod ovrhu, a u slučaju stečaja imaju se od njih namiriti u prvom redu založnički vjerovnici.

I te hipoteke služe za sigurnost založnica samo dotle, dok pripadaju zavodu. Dužnici tih hipoteka mogu ih isplatiti, a da ne trebaju za to privole založničkih vjerovnika ; pa čim se izbriše pravo zaloga (hipoteka), ima se uređati radi brisati i zabilježba, po kojoj je hipoteka služila za sigurnost založnica.

Prema svemu tomu pravila hipotekarne banke § 105. sl. b) i pravila prve hrvatske štedionice § 101. sl. b) ne govore korektno, kada kažu, da je prvenstvo držalaca založnica gruntovno zabilježeno na založenim hipotekama.

N. p. :

Prva hrvatska štedionica ima na dobru Petrovića hipoteku za zajam od 100.000 kruna. Ta hipoteka uknjižena je u gruntovnici uz zabilježbu „da se u smislu zakonskoga čl. XXXVI. od god. 1876. na ovu hipotekarnu tražbinu od 100.000 K, koja služi za pokriće založnica što ih izdaje „Prva hrvatska štedionica“, ne može niti ovrha voditi niti mogu s obzirom na istu treća osobe steći kakovo pravo, izuzev za slučaj prodaje uslijed stečaja.“

Ova zabilježba ne osniva založn. prava ; ona ne znači, da je tražbina I. hrvatske štedionice protiv Petrovića založena vjerovnicima založničkim. Jer kad bi to bilo, nastajale bi onakove posljedice, kakove bivaju, kad se založi tražbina odnosno kad se osnuje podzaložno pravo. Napose ne bi Petrović mogao pravovaljano isplatiti tražbine prvoj hrvatskoj štedionici, a da se ne izvrgne pogibiji, da dva put plati (§ 455. o. g.). Prva hrvatska štedionica mogla bi dati tražbinu protiv Petrovića redovno utjerati samo s privolom založničkih vjerovnika. Hipoteka prve hrvatske štedionice mogla bi se brisati samo po načelima § 79. gruntovnoga reda, t. j. „s tim dodatkom : da će potpuna pravna moć toga brisanja nastupiti tek onda, kada bude izbrisano pravo podzaloga ; s toga se ima ovo brisanje glede prava podzaloga smatrati kao da ni ne postoji, sve dotle, dok to pravo podzaloga izbrisano ne bude.“

Isto to vrijedi i po navedenom bosanskom zakonu, koji zajedno sa založnicama uređuje pravne odnošaje i dionih zadužnica, a samo kod ovih spominje založno pravo.

Tako dakle moderne založnice njemačke, austrijske i naše, isto tako francuske (ispor. o tom Lamazure str. 52. i sl.) u istinu su založnice bez založnoga prava. Drukčije po švicarskom zakoniku.

Švicarska ne pozna založnica, kakove su one, o kojima smo dosele govorili. Doduše i tamo postoje već dugo hipotekarne banke, koje posluju slično kao što i one drugih država : davaju zajmove na nepokretni zalag, a potrebiti za to novac pribavljaju si putem javnoga zajma. Ali isprave, što se izdavaju

u tu svrhu, nisu založnice u pravom smislu, već jednostavne zadužnice, koje potvrđuju tražbinu protiv izdatnika, ali ne stoje u ni kojem pravnom odnošaju prema hipotekama, što ih je stekla banka.

Slične su ipak te isprave donekle založnicama, prije svega po tom, što im je ekonomska funkcija ista : po njima dobiva banka sredstva za zajmove što ih daje vlasnicima zemljišta uz hipoteku. Osim toga one su isprave faktično — ako i ne pravno — osigurane hipotekama banke u toliko, što se po statutima mnogih hipotekarnih zavoda bave ovi mal ne isključivo poslovima imobilijarnoga kredita u raznim granama, tako da su im dužnici redovno samo hipotekarni dužnici, a vjerovnici samo posjednici obligacija. Napokon sličnost postoji i u tom, što je ograničena emisija obligacija. Mnoge na ime banke prihvaćaju maksimalni princip (obično deseterostruki iznos dioničke glavnice), često dapače načelo ravnoteže, tako da je i ovdje izdavanje zadužnica ograničeno što svotom hipotekarnih zajmova, što ih daje zavod, što opet višestrukim — obično deseterostrukim — iznosom uplaćene temeljne glavnice.

Dalje ona sličnost ne ide. Napose nemaju posjednici zadužnica ni kojega prava prvenstva niti založnoga prava, s obzirom na hipotekarne tražbine zavoda.

Tako dakle u Švicarskoj, ma da je uređjena bila organizacija imobilijarnoga kredita, ipak se nije osjećala potreba, da se uvede institut založnica. Jer mnogi kreditni zavodi uživahu državnu garanciju, pa za njihove obligacije nije bilo potrebno, da se napose osiguravaju. A niti kod drugih hipotekarnih zavoda, osnovanih na akcije, što su bili kreirani posebnim zakonom i stajali pod nadzorom države, nije se u početku osjećala potreba, da se prodja njihovih obligacija olakšava posebnim sredstvima osiguravanja.

Kasniji gospodarski napredak i konkurencija rodiše tu potrebu, te su pojedini zavodi stali povećavati sigurnost svojih obligacija, davati im posebne privilegije s obzirom na hipoteke, što pripadaju zavodu. U najnovije doba jedna privatna akcionarna udruga, švicarski zavod za imobilijarni kredit u Zürich-u, odlučio je, da izdaje založnice, i to na način kako su to mnogi zavodi činili u Njemačkoj ; naime, da se osnuje založničkim vjerovnicima založno pravo na hipotekarnim tražbinama zavoda. To založno pravo osniva se tako, da zavod isprave o svojim založnim tražbinama predade odredjenoj trećoj osobi kao pravnomu zastupniku založničkih vjerovnika i to kao ručni zalog.

Sve to pokazuje, kako se osjeća potreba i uvidja korist inštituta založnica.

Stoga prva osnova švicarskoga građanskoga zakonika sadržaje pitanje ustanove o pravnim odnošajima založnica.

Po toj osnovi mogu se izdavati založnice samo s privolom saveznoga vijeća, a ovo ima da daje privolu, čim se ispune zakonske pretpostavke (čl. 903.).

Dozvolu za izdavanje založnica mogu dobiti samo onakovi novčani zavodi, koji imaju u Švicarskoj svoje sjedište te su upisani u trgovački registar, a mogu je dobiti samo pod slijedećim uvjetima :

1. da polažu javno račun,
2. da posjeduju vlastitu uplaćenu glavnicu od najmanje jednog milijuna franaka, koja još postoji te jamči isključivo za njihovo poslovanje,
3. da je njihovo poslovanje ograničeno na poslove doznačene zavodima, što izdavaju založnice (čl. 904.). Djelokrug takovih zavoda i to redoviti obuhvaća prije svega založni posao, za tim davanje zajma na državne ili druge papire izdane od javnopravnih korporacija, što nose kamate, davanje zajma državama i drugim javno-pravnim korporacijama.

Izvanredno može se zavodima, za koje država preuzima garanciju, dozvoliti i širji djelokrug. (čl. 905.).

Osnova označuje dalje potanje z a l o ž n i p o s a o : davanje zajmova, otvaranje tekućega računa uza sigurni zalog. (čl. 906. 907.). Određuje zatim maksimalni iznos, do kojega se smiju izdavati založnice. „Ukupni iznos založnica izdanih po zavodu ne smije da prekorači niti deseterostruki iznos temeljne glavnice zavoda, niti iznos njegovih vlastitih hipotekarnih tražbina i zajmovnih tražbina, što potječu od redovitoga poslovanja.

Onoga, što služi za sigurnost založnica, ne smije zavod založiti“. (čl. 908.)

Osim toga normira osnova nadzor nad poslovanjem zavoda, koji izdavaju založnice. Nadzor taj vodi savezno vijeće, koje određuje prema potrebi kontrolu, izdaje potanje propise o tom itd. (čl. 910. i sl.).

Medjutim sve ustanove prve osnove nisu uzete u zakonik, jer se je držalo da je zgodnije, ako se izda o tom specijalni zakon.

Prema tome donosi zakonik samo osnovna načela o dozvoli izdavanja založnica, o njihovoj formi i o založnom pravu (čl. 916—918.).

„Založnice su za vjerovnika neotkazive. Izdavaju se na donosioca ili na ime, a providjene su kamatnim kuponima, koji glase na donosioca.“ (čl. 917.).

Zavodi, koji hoće izdavati založnice, trebaju za to da budu osobitoj ovlaštene od nadležne oblasti.

Zakonodavstvo saveza odredit će uvjete, uz koje se smiju izdavati založnice, te izdati potanje propise o uredjenju zavoda.

Dok stane na snagu poredak, što će ga ustanoviti savez, dotle mogu te odnošaje uredjivati kantoni. (čl. 918.).

„Zavodi označeni po nadležnoj kantonalnoj oblasti za promet nepokretnim zalozima, mogu izdavati založnice sa založnim pravom na njihovim tražbinama osiguranim nepokretnim zalogom i na drugim tražbinama, što potječu od redovitoga poslovnoga djelokruga zavoda, a da ne treba za to posebnoga založnoga ugovora niti predaje isprava. (čl. 918.).

Švicarski zakonik odlučio se dakle za založno pravo založnicâ.

Objekt toga založnoga prava jesu tražbine zavoda, osigurane nepokretnim zalogom (hipoteka, Schuldbrief i Gült) i druge njegove tražbine, što potječu iz redovnoga poslovnoga djelokruga.

Založno pravo založnicâ jest dakle založno pravo na tražbinama.

Takovo založno pravo nije stvarno pravo. Zalagatelj ima samo tražbinu, ne može niti založnomu vjerovniku osnovati jače pravo. Založni vjerovnik biva ovdje s u o v l a š t e n i k založenoga prava, suovlaštenik kod onih ovlaštenja, koja sačinjavaju sadržaj založenoga prava. Suovlaštenik biva napram dužniku založenoga prava, ali i napram svakomtrećem, koji mora njegovo založno pravo poštivati baš onako, kao i svako založno pravo na stvari. Založno pravo na tražbini ako i nije stvarno pravo, ali je apsolutno.

Inače za založno pravo na tražbinama vrijede propisi, koji i za ručno založno pravo, primjenjuju se analogno, u koliko nije određeno drukčije. (Čl. 899.).

A baš ovdje, za založno pravo založnicâ, vrijede neka posebna načela, drukčija nego za ručno založno pravo i ono na tražbinama u opće, tako da založnice imaju svoje „vlastito založno pravo.” (Huber).

Založno pravo na tražbinama — osim onih, što izvire iz vrijednosnih papira — osniva se tako, da se sastavi pismeni založni ugovor i preda zadužnica, gdje je ima. (Čl. 900.).

Papiri na donosioca zalažu se po predaji isprave založnomu vjerovniku ; drugi vrijednosni papiri po predaji isprave u savezu s naledjom ili drugom izjavom prijenosa. (Čl. 901. 902.).

Naprotiv založno pravo založnicâ postaje eo ipso, čim su založnice emitirane te ispunjeni uvjeti za njihovu emisiju. Ne treba za to niti založnog ugovora, niti predaje kakovih isprava bilo založničkim vjerovnicima bilo njihovom zastupniku.

Za osnivanje toga založnoga prava ne vrijede dakle ustanove, koje za osnivanje založnoga prava na tražbinama u opće.

Naprotiv opseg založnoga prava založnicâ, pitanje, u koliko su s tražbinom založeni također kamati ili druge perijodičke koristi, što ih nosi tražbina, sve to valja prosudjivati po općenitim načelima, koja vrijede, kad se založi tražbina. (Čl. 904.).

Odnosaj izmedju vjerovnika i založnoga vjerovnika, te dužnika, normira zakonik (čl. 906.) tako, da izmedju vjerovnika i založnoga vjerovnika nastaje neko suovlašteničtvo s obzirom na upravu založenom tražbino m. Ta uprava načelno pripada i dalje samo vjerovniku (zalagaču), založni vjerovnik može samo od njega zahtijevati neke korake.

Prema tomu samo vjerovnik može dužniku otkazati, tužiti ga, opomenuti, utjerati tražbinu. No bez privole založnoga vjerovnika ne može da ukine založno pravo ili inako raspolaže na štetu založnoga vjerovnika.

Ako pak dobra, „brižna“ uprava zahtijeva, da se založena tražbina otkaže, ili utjera, onda je vjerovnik te tražbine (zalagač) ne samo ovlašten, da to učini, već je prema založnomu vjerovniku i *dužan*, da to učini; ovaj, t. j. založni vjerovnik može zahtijevati od vjerovnika, da otkaže, utjera ili se inako pobrine za sigurnost tražbine. Oklijeva li zalagač, može založni vjerovnik od suda ishoditi ovlast, da učini potrebite korake.

Isplatiti založenu tražbinu može dužnik samo vjerovniku i založnomu vjerovniku zajedno, t. j. jednomu samo s privolom drugoga. Tako dašto samo onda, ako je dužnik bio obaviješten, da je tražbina založena. Po švicarskom zakoniku za valjanost založnoga prava na tražbini nije nužno, da bude dužnik obaviješten, i on može valjano platiti zalagaču. Inako, kako navedosmo, ako je obaviješten, a obavijestiti može ga i zalagač i založni vjerovnik. (čl. 900.). Vrijedi li članak 906. i za založno pravo založnica? Wjeland u svojem komentaru drži, da ne vrijedi.

Realizovanje založnoga prava založnica bit će tako, da se provede ukupna likvidacija u prilog svih založničkih vjerovnika. Ove osigurava založno pravo osobito u slučaju stečaja zavoda, založnički vjerovnici dobivaju prije svih drugih vjerovnika svoj namir od založenih im predmeta. Naprotiv raspoložbe samoga zavoda mogu i pored založnoga prava biti pravovaljane s obzirom na treće osobe, koje rade u dobroj vjeri. Protiv ovakovih raspoložbi pružaju sigurnost one druge ustanove, kakove je sadržavala prva osnova, a sada ih ima da donese specijalni zakon.²⁶

Navedeni kratki prijedlog pokazuje, kako se sva zakonodavstva brinu za to, da se vjerovnici založnica što bolje osiguraju. Tu svrhu nastoje postići na razne načine.

Sva prihvaćaju princip *koncesije*, ali u raznoj mjeri. Po jednim odnosu se koncesija na svekoliko poslovanje hipotekarne banke, kao u Njemačkoj; po drugima pak samo na izdavanje založnica. S tim je u savezu državna *kontrola*, koja se odnosi ne samo na izdavanje založnica, već i na ino poslovanje te organizaciju kreditnih instituta.

Važno je dalje *načelo ravnoteže* između iznosa založnica te iznosa hipotekarnih tražbina zavoda. Najobičnija primjena toga načela jest *princip pokriva*, po kojem svaka založnica, što se izdaje, mora već unaprijed biti pokrivena hipotekom jednake vrijednosti, pak ako se umanje iznos hipoteka, valja u istoj mjeri umanjiti i založnice. Da pak pokriva u istinu ima onu vrijednost, koju reprezentira, propisuje se točno, na kakove nekret-

²⁶ Lamazure str. 292. i sl.

nine može se dati zajam, uz koju vrijednost i kako se ta vrijednost ustavnoljuje

Dalju sigurnost založnicama pruža dionička glavica, zatim obligatorne pričuvne zaklade, kako ih poznavaju mnoga prava, po našem zakonu zaklada za specijalnu sigurnost založnica. Tu sigurnost potencira još više t.z. m a k s i m a l n i p r i n c i p, koji određuje najviši iznos, do kojega se smiju izdavati založnice. Taj iznos različite je visine po pojedinim zakonima : sad deseterostruki iznos dioničke temeljne glavice, sad petnajsterostruki, sad opet dvadeseterostruki. Po našem zakonu dvadeseterostruki iznos zaklade, određene za specijalnu sigurnost založnica.

Napokon nastoji se posvuda, da se ograniči poslovni djelokrug hipotekarnih zavoda, da se isključe pogibeljni poslovi, osobito spekulativni.

Na ovaj način pruža se založnicama e k o n o m s k a sigurnost. Ujedno nastoje zakonodavstva, da im se pruži i s i g u r n o s t p r a v n a, da se stvori između založnica i njihovoga pokrića takav pravni odnošaj, po kojem to pokriće ima u prvom redu da služi za namir onih tražbina, što izvire iz založnica. Redovno biva to tako, da se vjerovnicima založnica osigurava pravo prečega namira iz predmeta, što sačinjavaju pokriće, osobito u slučaju stečaja nad zavodom, a po mnogim pravima također izvan stečaja, dok po našem zakonu izvan stečaja ne može se na predmete pokrića u opće voditi ovrha.

Neki zakoni podavaju založnicama stvarnopravnu sigurnost u formi založnoga prava, i to ne na nekretninama, kao što u starije doba, već na tražbinama zavoda, koji izdaje založnice. Ovako osobito švicarski zakonik.

Tako se dakle za sigurnost založnica, kojoj naravno u prvom redu i najbolje služi s o l i d n o p o s l o v a n j e, pored toga izdavaju mnogi propisi. A najzgodniji su bez sumnje oni, koji pravedno uvažavaju sve interese o kojima se kod toga radi : interese posjednika založnica, kao što i interese zavoda, njegovoga poslovanja. Sa založnim pravom založnica mnogo se eksperimentovalo. Kako će uspjeti ono švicarskoga zakonika, pokazat će skora budućnost.

* * *

Predsjednik: Želi li tko što primjetiti ?

Dr. Mirko Košutić: Ja bih rado kazao nekoliko rieči :

Raspravljano pitanje je vrlo preporno.

Ne bih uzeo riječ, da sâm problem nema praktične važnosti.

Dade se lijepo braniti stanovište, da posjednicima založnica pripada založno pravo glede odnosnih hipoteka.

Ističem ove momente.

Samo „prvenstvo” nije nikoje samostalno pravo, nego je ono tek po-bočno pravo, pa za z. čl. XXXVI. ex 1876. daje posjednicima založnica očito tek poradi glavnoga prava koje ima doći prvenstveno do namira i pred svim drugim uknjiženim stvarnim pravima.

To sili misliti, da ti posjednici moraju imati založno pravo glede odnosnih hipoteka, a da ovom z.čl. XXXVI. ex 1876. daje još i prvenstvo namira u stečaju.

Kazneno pravne norme z. čl. XXXVI. ex 1876. te odnosno zabilježba, o kojoj govori taj članak, ne osiguravaju dovoljno prava posjednika založnica — te naročito u stadiju do stečaja, pa im se mora priznati zaštita hipotekarnom tužbom.

To napose za slučajeve, u kojima izdatnik založnica realizira odnosne hipoteke, a ne povlači odgovarajući broj založnica iz prometa, i u drugim konstelacijama, koje se dadu lako zamisliti, a ugrožavaju prava posjednika založnica.

Ta pak zaštita im može pripadati samo onda, ako im pripada i založno pravo.

Odnosne hipoteke ne daju samo gospodarsko pokriće založnicama, nego i zgospodarski sadržaj prava posjednika založnica, po čem se one dižu u vrijednosne papire.

Hipotekarni naši zavodi shvaćaju u praksi u problem onamo, da posjednicima založnica pripada odnosno založno pravo, te i vede posebni popis, koje hipoteke specijalno jamče za određene založnice.

Između založnica i odnosnih hipoteka postoji tiesni neposredni pravni odnošaj, koji nalazi izraza u zabilježbi prvenstva, koja bi mogla biti — bolje — uknjižba.

Ako se i ne da tako lako taj pravni odnos strpati založno pravo rimskoga, pandektarnoga i našega siromašnoga založnoga prava, kako je ono kondificirano u o.g. z. to ne znači za sâm problem jošte ništa, jer moderno založno pravo ima svojih posebnih modernih oblika.

Predsjednik: Ima li još tko kakovu primjedbu?

Dr. Fr. J. Spevec: Hoću da kažem dvije tri na opaske gosp. dra. Košutića.

Prijatelj Košutić pristaje uz nazor, po kojem za sigurnost založnica služi založno pravo. Moje predavanje navodi razloge, koji govore protiv toga, a kod toga ostajem i sada.

Što se tiče prije svega prava prvenstva, istina je, kako kaže dr. Košutić, da to pravo nije samostalno, već u savezu s drugim glavnim pravom, kojemu služi. Ali o tom se ovdje radi, da li se to pravo prvenstva osniva ovdje na založnom pravu, kako to bi hotio dr. Košutić, ili je ono osnovano na propisu zakona. Tako tvrdi moje predavanje, a tako propisuje i naš zakon, čl. XXXVI. 1876. §§ 27. 28., koji „i z založnicâ proističuće tražbine vlasnika založnicâ“ snabdijeva pravom prvenstvenoga namira „prije svijuh inih tražbina proti zavodu“; dakako samo iz imovine „polag §§ 4., 5. i 17. za sigurnost založnica opredijeljene“, a na ovoj ne mogu treći steći ni kojih prava, ne može dakle biti na njoj niti „drugih uknjiženih stvarnih prava“.

Ne stoji tvrdnja, da naš zakon ne osigurava dovoljno posjednika založnica, ako im se ne prizna založno pravo.

Naprotiv osigurava ih jače, nego bi to činilo samo založno pravo. U pokriće, koje služi za sigurnost založnica, ne smije se načelno dirati, ono ima ostati netaknuto.

Zavod sam smije raspolagati tek u toliko, što se predmeti pokrića mogu izmjenjivati, ali vrijednost sama ima ostati očuvana. Zakon strogo i pod kaznu nalaže, da se založnice ne smiju pustiti nepokrivene (§§ 14., 32. 33.)

Treće osobe ne mogu posegnuti za pokrićem; ono je izuzeto od ovrhe, svaka ovrha na predmete pokrića ništetna je; treće osobe ne mogu na tim predmetima steći ni kojega prava (§§ 4., 17. 24.), „osim slučajeva realizacije uslijed stečaja“, a u stečaju imaju se tražbine posjednika založnica kao založničkih vjerovnika namiriti „prije svijuh inih tražbinâ“ (§ 27.)

Tako su dakle predmeti pokrića baš u stadiju do stečaja tako reći oteti prometu.

Prijatelj Košutić kaže, da se posjednicima založnica mora priznati zaštita hipotekarnom tužbom.

Možda de lege ferenda, ali de lege lata nema joj mjesta. Što da traži posjednik založnica hipotekarnom tužbom? Da zavod dopuni pokriće, odnosno da povuče iz prometa onoliko založnica, koliko premašuje pokriće?

To je dužan zavod činiti po strogoj zapovijedi zakona, i čim sud sazna, da je zavod prekršio tu zapovijed, ima postupati po § 32. zakona.

Što da pograbi posjednik založnice hipotekarnom tužbom ?

Predmeta pokrića ne može. Na ove se na ime ne može voditi ovrha, kako je razloženo, a ne može je voditi niti posjednik založnicâ, dok god je zavod solventan.

Što se tiče onog popisa, koji vode hipotekarni zavodi i što ga napominje g. Košutić, vodi se taj popis u svrhu evidencije, u svrhu onih iskaza, što ih propisuje § 29. zakona.

Napokon baš odatle, što se pravni odnošaj između pokrića i založnica neda strpati, kako veli dr. K., u založno pravo rimskoga, pandektalnoga i našega založnoga prava — slijedi, da bi zakon, ako je hotio založno pravo za založnice, morao bio ustanoviti za to „posebni oblik“ založnoga prava, kako to čini švicarski zakonik.

Tako dakle naš zakon osigurava posjednike založnica tako, što pokriće, koje služi kao garancija ukupnosti založnica, izuzima od ovrhe, na tom pokriću ne mogu treće osobe steći ni kojega prava, a u slučaju stečaja uživaju založnice prvenstvo namira, koje se ne osniva na ni kojem založnom pravu, već na propisu zakona. U ostalom zahvalan sam prijatelju Košutiću na njegovim opaskama, a bit ću zahvalan i drugima članovima pravničkoga društva, budu li raspravljali ovo pitanje, te ga tako pomogli što više razbistriti.

